

Colectivizarea în localitatea Felnac

Pentru a înțelege evenimentele din Felnac, în perioada colectivizării, intervalul de timp studiat este cuprins între 1945-1962 cu accent, totuși, pe segmentul 1952-1962 când au avut loc cele mai importante momente în ceea ce s-a numit transformarea socialistă a agriculturii. Reconstituirea acestor scurte pagini de istorie locală se bazează în primul rând pe mărturiile sătenilor felnăcani. Discursurile narative ale celor intervievați, subiective prin definiție, au fost atent analizate, ajungându-se prin compararea informațiilor la concluzii veridice, conforme cu realitatea. De asemenea, prin compararea cu documentele istorice oficiale, istoria orală valorifică „arhivele” vii, martori și participanți la colectivizarea localității Felnac, fără a privilegia sursa orală de cea scrisă. Deoarece, în cea mai mare parte, modul de colectivizare a satului cercetat se încadrează în tipologia colectivizării din România, este necesar a se face în lucrare o paralelă între politica dusă de P.C.R. pe plan național și întâmplările din Felnacul anilor 1945-1962. Astfel, din materialul avut la dispoziție putem reconstitui, respectând realitatea istorică, un scenariu al procesului de comunizare, așa cum a fost el trăit de țăranii felnăcani.

1. Preambul la colectivizare

În cadrul conferinței de la Yalta din februarie 1945, Churchill și Roosevelt, reprezentanții Angliei și Statelor Unite ale Americii, decid soarta României pentru aproape 45 de ani, abandonând-o în brațele „roșii” ale lui Stalin. Odată cu sistemul comunist, URSS-ul impune românilor și sistemul sovietic de transformare a agriculturii, respectiv colectivizarea. Guvernul Groza, instaurat la putere în urma presiunilor diplomaților ruși, face primul pas în procesul de lichidare a proprietății private asupra pământului la 23 martie 1945, când printr-un decret-lege creează cadrul legal pentru ceea ce s-a numit reforma agrară. Astfel, domeniile de peste 50 de hectare au fost expropriate fără compensații din partea statului¹, rezultatul fiind dispariția marilor proprietari de terenuri arabile țara noastră transformându-se într-una de mici proprietari. 917-777 de familii rurale au împărțit cele 1.109.562 ha² care au fost repartizate țăranilor din totalul de 1.468.946³ hectare expropriate. Principalii beneficiari ai reformei au fost sătenii săraci, luând naștere circa 400.000 de noi gospodării, iar 500.000 de mici proprietari au primit pământ în plus⁴. Înainte de reforma agrară din 1945 localitatea Felnac cuprindea 280 de familii de țăranii săraci, adică săteni cu maxim 4 ha de pământ în posesie cu un total de 287 ha, 477 de familii de țăranii mijlocași ce aveau între 4 și 10 ha cu 2563 ha de teren, 89 de familii de chiaburi respectiv cei cu proprietăți de peste 10 ha, cu 1820 ha⁵. Deoarece toate proprietățile erau sub 50 de ha și, ca urmare, nu exista așa-zisa clasă a moșierilor, pe plan local deposedările de pământ au fost practice. Totuși, felnăcanii nevoiași au profitat din plin din faptul că exproprierea i-a afectat pe moșierii din localitatea Sânpetru German, fiind împroprietăriți cu o suprafață de 580 ha de teren

arabil confiscată de la țărani șvabi⁶. „Au luat pământul de la nemți și l-au dat la ai noștri care n-au avut. S-a dat la toți, până s-a completat 4 ha. Și n-au primit teren, numai veteranii de război sau familiile lor! Aceia care au luptat, dar au avut 4 ha n-au primit nici măcar o brazdă în plus”⁷. În localitate, consecințele reformei agrare au fost multiple, însăși conviețuirea sătenilor din mica așezare rurală fiind grav afectată. „Când s-a împărțit pământul între lume s-a băgat dușmănie că fiecare voia teren bun și cât mai mult”⁸. Responsabil cu împrumutarea celor îndreptățiți au fost Avromovici Nicolae, zis *Prais*, un membru local al P.C.R.⁹. Modul de distribuire a loturilor i-a nemulțumit însă pe săteni, lucru perfect normal dacă ținem cont de „setea” tradițională de pământ a țaranului român în general. „Prais a fost bătut de aceia care au vrut mai mult, de vreo câteva ori pe uliță, la birt (n.a. cârciumă) și chiar când a ieșit din biserică de la slujbă”¹⁰. Practic, această misiune imposibilă de mulțumire a tuturor i-a fost fatală, fiind omorât în timp ce venea în Felnac de la Sânpetru German. Popovici Rada crede că asasinii au fost țărani nemți, ce au dorit să se răzbune pentru că au pierdut pământul avut în proprietate. „Felnăcanii n-au avut motiv să-i dea în cap, căci cu ei a fost cinstit”¹¹.

Fiica victimei, ca de altfel un număr mare de subiecți sunt însă de altă părere: „Aceia de l-au omorât, au fost de aici din sat, nu germani. Am știut care-i sunt dușmanii și că erau colegi cu tata de partid. Ori au vrut pământ mai mult, ori s-au temut că ajunge mai tare ca ei, de aceea l-au omorât. Și-a pierdut viața în 1947 la 47 de ani! Așa l-au lovit în cap cu parii că creierul era împrăștiat pe jos și ochiul i-a sărit de la loc. Dacă nu erau asasinii membri de partid, anchetatorii făceau ceva, dar așa n-au făcut nimic”¹². Cert este că ancheta fostei Miliții nu a avut ca rezultat depistarea vinovaților, acest caz nerezolvat constituind și în prezent un mister și, ca urmare, motiv de bârfă pentru vârstnicii satului. Din binefacerile reformei Groza nu s-au înfruptat toți felnăcanii săraci cu drept de împrumutarea. Problema era că, sătenii, pe lângă un dezvoltat simț al proprietății, erau foarte superstițioși, astfel încât o serie de familii nevoiașe au refuzat efectiv să-și revendice drepturile legale. „Nu m-am dus la Sfat să primesc teren, ca să nu mă blesteme nemții. Că aceia din Sânpetru numai bine n-au gândit la felnăcani și mie nu mi-a trebuit avere mai mult ca sănătate. N-am putut să iau ce n-a fost al meu!. Și așa mai multe necazuri a adus pământul la oameni, că nemții i-au blestemat nu le-o rugat de bine”¹³.

Prin această reformă, atât pe plan local cât și pe plan național, guvernul Groza și-a mărit considerabil masa de simpatizanți. Beneficiarii împrumutării din toată țara nu și-au închipuit că doar peste câțiva ani vor fi siliți să renunțe la loturi, mai ales că guvernul le ceruse efectuarea unor plăți către stat în contul pământului primit. Sumele fiind modice nu au constituit o povară financiară pentru țărani, dar le-a înlăturat suspiciunile vis-à-vis de dreptul lor moral asupra terenurilor¹⁴. „Am crezut că nu mai îmi ia pământul de la Groza nici Dumnezeu, dar nu a fost așa”¹⁵. Deoarece suprafețele primite erau relativ mici, statutul țăranilor nu s-a schimbat prea mult din punct de vedere socio-economic. Gospodăriile s-au fragmentat, producția de cereale a crescut în detrimentul altor culturi, iar creșterea animalelor a înregistrat un serios declin¹⁶. Totuși, pentru transformarea socialistă a agriculturii, proprietatea privată trebuia să dispară deoarece constituia „viciul fundamental al vieții sociale de unde decurg toate consecințele dezastruoase”¹⁷. Teama de a nu-și înstrăina țărănimea, îi face pe comuniști să înceapă abia peste câțiva ani procesul de

colectivizare. „Noi de abia am împărțit pământurile moșierilor și trebuie să lăsăm țăranilor un răgaz” răspunde Groza când este întrebat de Molotov de ce România nu trece la înființarea colhozurilor¹⁸. Politica persuasivă a P.C.R. față de țăranii - conștienți fiind de atașamentul de pământ al lumii rurale - reiese și din subminarea bazei lor economice prin introducerea cotelor obligatorii. Practic aceste cote, în fapt impozite aberante, nu reprezentau altceva decât instrumentele necesare ruinării țăranilor, astfel încât structurile colectiviste să li se înfățișeze ca singura opțiune viabilă.

Premisele introducerii cotelor apar odată cu înființarea Oficiilor Economice Județene ce aveau drept scop impozitarea producției agricole a țăranilor și livrarea produselor obținute către U.R.S.S. în contul despăgubirilor de război¹⁹. Sătenii din Felnac își amintesc că au început să plătească cote din 1948, iar la început impozitele erau oarecum acceptabile²⁰. Totodată, proprietarilor de pământ din localitate ce foloseau angajați pentru muncile agricole, li s-a impus să-i plătească în bani și nu în produse ca până atunci²¹. Interesul statului comunist era ca așa-ziii chiaburi, considerați marii inamici ai colectivizării, să plătească cote pe o cât mai mare cantitate de produse agricole. „Chiaburul pierdea de două ori, adică și bani și mai multe produse din recoltă. Dacă plătea cu produse oamenilor, cotele îl afectau numai pe ce-i rămânea la final din recoltă, fără să scoată câteva mii din buzunar”²².

Odată cu politica de ruinare a dușmanilor de clasă, despăgubirile de război către ruși erau achitate mai repede, P.C.R. împușcând doi iepuri dintr-o lovitură. „Toate lucrările se făceau sub supravegherea unui colector, ca nu cumva să înșeli statul. Tot era notat și dădeau până la ultima boabă de grâu sau porumb”²³. Felnăcanii săraci preferau, însă, să fie remunerați în produse, deoarece erau avantajați: „Mai bine îți dădeau bucate decât lei, căci cu banii luați pe o zi nu luai grâul sau porumbul ce-l primeai tot pe o zi de lucru”²⁴. Când, în vara lui '49, un proprietar a anunțat sătenii ce-i munceau pământul că nu poate plăti în produse, ci doar în bani, s-au ivit o serie de probleme. „Erau aproape 30 de oameni la treier de grâu și lucrau cam de vreo două săptămâni. Când le-a spus proprietarul că nu poate să le dea grâu, s-au revoltat și au încetat lucrul. Fiecare își dorea partea de bucate, atât cât i se cuvenea. Colectorul, dacă a văzut că zuașii intră în grevă, a anunțat Miliția”²⁵. Plini de zel, slujbașii regimului „au venit îmbarcați în 2 sau 3 camioane”²⁶, intervenind în forță. Practic, nu s-a ținut seama că protestatarii erau cu toții țăranii săraci, nevoiți din cauza lipsurilor să lucreze la cei înstăriți și nici că lumea rurală, cu puțin pământ, era considerată oficial principalul aliat ai muncitorilor comuniști. Localnicii își amintesc că greva a fost potolită printr-o corecție fizică destul de dură aplicată de autorități. „Milițienii erau înarmați mai ceva ca la război. Tocmai veneam cu mâncare la mama și-am ajuns pe când îi băteau. Felnăcanii erau întinși pe burtă și ăia dădeau în ei cu patul puștii și picioarele mai rău ca în animale. Pe mama așa rău au bătut-o că a făcut pe ea. Toată a fost vânătă! Aproape o săptămână n-a putut merge la lucru. Unul Bexa Nicolae s-a îmbolnăvit de la bătaie și a murit peste câțva timp”²⁷. Această înăbușire din fașă a tentativei de revoltă a avut darul de a-i impresiona pe felnăcani, astfel încât pe viitor nu s-a mai consemnat nici o formă de protest colectivă.

2. Consecințele cotelor agricole 1948-1957

După plenara Partidului Muncitoresc Român din 3-5 martie 1949, când Gheorghe Gheorghiu-Dej declară începerea procesului de colectivizare²⁸, regimul dur al cotelor este resimțit din ce în ce mai puternic de țărani felnăcani. Acest tip de impozit pe producția agricolă a avut drept consecință principală înrăutățirea stării economice a sătenilor. De regulă, localnicii nu mai rămâneau cu mai nimic din recoltă, deoarece „cotele erau extrem de mari și creșteau cu cât omu' avea mai mult pământ”²⁹. Sistemul era diabolic, urmărindu-se ca terenurile agricole să devină o povară și nu un mijloc de existență pentru țărani. „Cotele ne omorau. Lucram ca orbii și la sfârșit nu rămâneam cu nimic. Veneau comuniștii de la primărie și luau tot. Într-un an am avut un vagon-jumătate de grâu (15.000 de kg) și-am rămas cu trei saci. Unul a trebuit să dau mită la cineva de la Sfatul Popular ca să n-am probleme că am grâu acasă”³⁰.

Partidul unic considera că lumea rurală este împărțită în cinci categorii nesocialiste. Mai întâi era proletariatul agricol, adică țărani fără pământ ce lucrau pentru chiaburi³¹. Majoritatea terenurilor erau în posesia țăranilor săraci ce dețineau maxim 4 ha de pământ și formau a doua categorie³². Țăranii mijlocași, cea de a treia grupă, aveau între 4-10 ha, iar chiaburii cu 10-50 ha, ce foloseau în gospodăriile lor muncă plătită, formau penultima categorie³³. Cea de-a cincea clasă, a moșierilor cu proprietăți de peste 50 de ha fusese lichidată de stat³⁴. Se cuvine precizarea că sătenii fără pământ, săraci și mijlocași erau, în opinia puterii bolșevice, aliații muncitorimii comuniste, mari inamici ai stalinismului fiind considerați chiaburii. În Felnac, în 1949 existau 89 de familii de chiaburi, în fapt oameni gospodari, ce reprezentau clasa de mijloc. Deoarece proprietatea particulară le conferea independență economică, activiștii de partid locali îi percepeau ca pe un „mare obstacol în calea colectivizării și bunăstării țării”³⁵ și din acest motiv trebuiau ruinați. Marea problemă a țăranilor felnăcani în general era faptul că amintitele cote nu erau fixe. Legea, ambiguă în această privință, dădea practic mână liberă autorităților locale care aveau drept obiectiv primordial falimentarea țăranilor. „Dacă achitai cotele ce ți le spuneau să le plătești la începutul anului, îți cereau supracote numai să nu fii în regulă”³⁶. Această formă de impozitare agricolă nu avea limite, crescând direct proporțional cu capacitatea de rezistență a țăranului la colectivizare. „Degeaba plăteai cotele pe grâu și porumb, pentru că-ți cerea cota de carne, fasole, de lapte, de cartofi, de mazăre, de ceapă până nu mai birui ai cu plata și rămâneai fără mâncare”³⁷. O dovadă că legea privitoare la cote era aberantă o constituie decretul 7/31.01.1951 ce impune gospodăriilor cu peste 8 ha de pământ cote de lapte, fără să se specifice cantitatea, chiar dacă oamenii nu aveau vite³⁸.

Sătenii din Felnac își amintesc că impozitele agricole erau pentru ei un adevărat coșmar. „Si dacă nu aveai pâine pe masă tot veneau ăia de la sfat să-ți spună că nu ai dat destul. Numai te trezeai cu ei în ogradă! Apoi îți luau în contul cotelor, haine, perne, mobilă, cârnați, porcul din coteț și ce aveai prin casă de valoare, le ducea la primărie și le vindea la licitație”³⁹. „Când îi vedeai că vin închideam porțile și tata fugea peste grădini. Dacă nu erai acasă, nu intrau singuri. Dar veneau săptămâni și luni la rând și tot te prindeau acasă”⁴⁰. Miculescu Adrian susține că sub

motivul neachitării cotelor i-au fost luate din coteț două scroafe. Felnacichi Milivoi afirmă la rândul lui că autoritățile locale i-au confiscat „gâște, rațe, găini, calul din ștălog, perna, duna adică tot ce s-a putut lua de-am rămas săraci lipiți pământului. Ani de zile tata o lucrat degeaba 24 de ha. Rămânea cu cât să crească un porc”⁴¹. Regimul dur al cotelor i-a afectat mai puțin pe țărani cu pământ puțin și pe mijlocași, considerați ca fiind apropiați ai proletariatului, în comparație cu chiaburii. „Noi, mijlocașii, le puteam plăti, dar rămâneam numai cu lucrul. Politica era să ne ia tot, fără să mai vină la noi după supracote”⁴².

Marele dușman al colectivizării erau, în opinia comuniștilor, cei cu peste 10 ha. Membrii Sfatului Popular din Felnac înființat în 1950 își luau angajamentul în același an „de a apăsa cu pumnul de fier asupra claselor exploatatoare zdrobite dar nu nimicite”⁴³, pentru neplata cotelor chiaburimea fiind acuzată de sabotaj economic⁴⁴. Pentru „demascarea” acestei categorii de săteni aflate în dizgrație se considera că trebuie dusă muncă de lămurire în rândul țărănimii sărace și mijlocașe⁴⁵. Așa-zisa muncă de lămurire se pare că a dat roade. „Activiști de partid aveau în sat informatorii lor care le spuneau cine are grâu sau porumb ascuns și veneau la loc sigur, drept la ascunzătoare”⁴⁶. În 1951, cei de la Sfatul Popular din Felnac se declară nemulțumiți de faptul că „țărani nu predau cotele la timp”⁴⁷. Treptat, pentru localnici, pământul devine cel mai bun mijloc de a acumula mizerie, sărăcie și datorii.

Anul 1952 va fi unul deosebit de dificil pentru țărani felnăcani. „1952 a fost un an atât de greu, că am crezut că s-a terminat cu noi. Și acum mă întreb de multe ori cum am putut să rezist”⁴⁸. Puterea comunistă locală înscenează în acest context un proces tipic bolșevic celor ce n-au achitat obligațiile către stat. Principalele capete de acuzare au fost sabotajul economic și sustragerea de la achitarea cotelor, membrii Comitetului Executiv comunal impunându-și să fie foarte vigilenți⁴⁹. Judecata comunistă s-a desfășurat în vara lui 1952 la căminul cultural din localitate⁵⁰ și numeroși proprietari de pământ au suferit condamnări la ani grei de închisoare. „Pentru că tata n-a putut plăti cote și supracote pe 24 de ha de pământ l-au dus la pușcărie. Am crezut că nu-l mai văd niciodată. A fost închis la Poarta Albă”⁵¹. Rada Marcu, veteran de război, afirma că a scăpat ca prin urechile acului de temutele penitenciare comuniste. „M-au deportat la Hunedoara și m-au ținut trei luni, dar am avut noroc cu o cunoștință ce aveam la securitate și am scăpat de canal sau Poarta Albă. Că acolo era vorba că mă duce”⁵². Tot la Poarta Albă a fost închis tatăl lui Felnacichi Dobromir, motivul fiind același „chiabur și exploatator care n-a achitat cotele”⁵³, fiind condamnat la opt ani de temniță. Moartea lui Stalin, în martie 1953, se poate numi marea șansă a celor privați de libertate, deoarece cu ocazia evenimentului, o mare parte a deținuților politici din țară au fost eliberați. „Când mi-au dat drumul de la canal nu mi-a venit să cred. M-am dus prima dată la catedrală în Timișoara și am mulțumit lui Dumnezeu că am scăpat. Mult nu rezistam, că a fost greu. Munceam de la 6,30 dimineața la 2 noaptea și n-aveam voie să vorbesc cu nimeni. Când nu mă vedeau paznicii mâncam și de la porci. 30 dă kile am slăbit la pușcărie”⁵⁵.

După moartea lui Stalin, colectivizarea intră într-o nouă fază în care se reduce considerabil presiunea psihică și puțin din cea economică asupra țăranului în general. Plenara C.C. a P.R.M. din august 1953 recunoștea că, în campania de comunizare a agriculturii, s-au comis abuzuri și,

ca urmare, o serie de proprietari au lăsat pământul în paragină, ceea ce a dăunat economiei naționale”. Felnăcanii își amintesc că în 1953 „s-au anulat la toți sătenii cotele restante”⁵⁶, însă legislația cotelor rămâne în vigoare, ba mai mult, se perfecționează. Fără a mai exagera, puterea comunistă și-a continuat totuși politica de ruinare a posesorilor de pământ în paralel cu dezvoltarea Gospodăriilor Agricole Colective (G.A.C.).

Pentru ca pământurile să nu fie nelucrate, sătenii din Felnac erau obligați să încheie contracte cu statul⁵⁷. Pedepsa celor ce nu respectau însămânțările prevăzute în contract era majorarea cotelor⁵⁸. Din punct de vedere al consecințelor impozitelor agricole asupra situației financiare a localnicilor, familiile de chiaburi erau mult mai afectate ca cele de țărani mijlocași, ultimii, după cum am arătat, nefiind considerați un inamic al statului comunist. Ca atare, cotele puteau fi plătite de mijlocașii felnăcani însă cei intervievați susțin că nu le rămânea „nici porumb pentru păsările din curte”⁵⁹. „Ne descurcam cumva de la un an la altul. Și nouă ne luau aproape tot la recoltă, dar nu plăteam impozite pe produse așa mari ca și chiaburii și nici nu prea veneau comuniștii după supracote”⁶⁰. Proprietar a 5 ha și 80 de arii, Nichici Vasa afirmă că „puteam plăti la timp cotele și n-au avut ce să-mi facă, dar pentru aceia cu peste 10 ha era foarte greu”⁶¹.

Subminarea economică a chiaburilor a afectat acestora grav sentimentul proprietății și în timp îi face să creadă în cedarea pământului către Gospodăria Agricolă Colectivă unica soluție de a scăpa de mizerie. Însă, și la înscrierea în G.A.C. chiaburul era dezavantajat, deoarece nu putea intra în colectiv decât dacă devenea țaran mijlocaș, deci să nu posede peste 10 ha de teren⁶². Predarea pământului către stat era prevăzută de decretul 308/1950, dar țăranii felnăcani erau foarte reticenți în a ceda terenul agricol statului⁶³. „Am vrut să intru în G.A.C. să scap de greutate, dar nu m-au primit. Mi-au zis că pot să intru dacă dau pământul la stat. Eu asta n-am vrut nici mort, că mă gândeam că pierd teren dacă se sparge colectivul”⁶⁴. În aceeași situație s-au aflat mulți dintre interlocutori. „Eu, ca și chiabur, nu puteam băga pământ în colectiv, ci în I.A.S. (Întreprinderea Agricolă de Stat) cu legea 308, dar îl pierdeam pe vecie”⁶⁵. Mentalitatea specifică lumii rurale conform căreia: „ce dai statului nu mai primești niciodată înapoi”⁶⁶, îi face pe săteni să reziste timp îndelungat la presiunile bolșevice de a adera la G.A.C.

După moartea lui Stalin, regimul cotelor a fost mai blând, fapt evidențiat la nivel național de cele 2000 de G.A.C. - uri înființate între 1949-1953 (în comparație cu cele 564 de G.A.C. - uri din perioada 1954-1957)⁶⁷. Însă, cu toate că după 1953 presiunile impozitelor agricole s-au simplificat, odată început procesul de ruinare a chiaburilor felnăcani, acesta se acutiza din inerție de la un an la altul. De asemenea, statul a menținut în vigoare legislația represivă a cotelor, autoritățile locale dorind în 1956 ca „contribuabilii rău platnici să fie urmăriți și bunurile sechestrare, nu ca până acum”⁶⁸. Chiar dacă din 1957 plata cotelor a fost anulată majoritatea localnicilor percepeau terenurile agricole ca pe o povară financiară. Din acest motiv, când Dej anunță colectivizarea compactă, rezistența felnăcanilor la colectivizare era drastic redusă. „Când ne-au zis că nu mai suntem conform legii, chiaburi și putem intra în colectiv am intrat. Eram lefteri și abia aveam ce mânca. Așa am ajuns că și pâinea o ascundeam la cai să nu o găsească activiștii când veneau după cote. Că ziceau: ia uită bă ce pâine faină are și el zice că n-are bani de cote”. „Și de când ne-or chemat în G.A.C., aproape că am fost bucuroși să scăpăm de pământ,

pentru că eram sătui de mizerie”⁶⁹.

3. Colectivizarea propriu-zisă. Participanți. Metode

Din informațiile primite de la cei intervievați, rezultă că, în localitatea Felnac, procesul de colectivizare propriu-zis poate fi împărțit în trei mari perioade și anume: '52 - '53 - cei mai grei ani - respectiv intervalul cuprins între înființarea G.A.C. - ului în localitate și moartea lui Stalin, când țăranii sunt falimentați economic și, efectiv, terorizați, perioada '54-'57 caracterizată printr-o diminuare a presiunilor exercitate de autorități, situația financiară a sătenilor rămânând aproape neschimbată, pentru ca ultima perioadă '58-'62 să cuprindă colectivizarea compactă, rezistența felnăcanilor fiind aproape nulă. Afirmațiile de mai sus sunt întărite și de oscilația numerică a familiilor intrate în G.A.C. - ul din Felnac. Astfel, la sfârșitul anului 1952 colectivul cuprindea 311 familii cu 509 ha de teren arabil, pentru ca în '53 deși intră încă 24 de familii, părăsesc colectivul 120, rămânând în total 215 familii cu 335 ha de pământ⁷⁰. Reducerea presiunilor a permis celor nemulțumiți de munca în comun să părăsească G.A.C. - ul, primind înapoi terenurile cu care s-au înscris. „Ne-au zis de la început că putem să plecăm din colectiv cu tot cu pământ. Când am ieșit nu am mai primit uneltele înapoi și iar a trebuit să plătesc cote, așa că numai am pierdut. Am plecat din G.A.C. cu 4 ha că am fost nemulțumit de câte produse mi-au dat”⁷¹. Acest fenomen de părăsire masivă a Gospodăriei Agricole Colective va fi singular în procesul de bolșevizare al agriculturii locale.

În 1954 aderă la G.A.C. 12 familii, iese una și rămân 226 cu 1-121 ha; în 1955 intră și ies 11 familii; în '56 se înscriu 28 de familii fără să iasă nimeni (1.193 ha), iar în '57 aderă la G.A.C. 30 de familii și ies 21, rămânând în total 272 de familii collectiviste cu 1.234 ha de pământ. În primul an al colectivizării compacte intră în G.A.C. 82 de familii și ies 14, adică 330 de familii cu 1.291 de ha pentru ca în 1959 să intre 403 familii, fără ca cineva să mai poată părăsi G.A.C. - ul, ce cuprindea 733 de familii cu un total de 3.222 ha de teren arabil⁷². Numărul familiilor din colhoz crește cu încă 96 în '60 deci în total 829 de familii, suprafața arabilă colectivizată însumând 3.812 ha. În 1961 în G.A.C. intră 13 familii, pentru ca în 1962 să fie colectivizate ultimele trei familii din Felnac, colhozul deținând toată suprafața arabilă a localității, 3.985 ha și 845 de familii collectiviste⁷³.

Dincolo de aceste cifre rămân însă umilințele și suferințele sătenilor precum și lupta lor disperată de a păstra neștirbită proprietatea asupra celui mai de preț bun material al țăranului, adică pământul. În această confruntare inegală dintre săteni și autoritățile comuniste, mai precis, un joc sinistru de-a șoarecele și pisica, activiștii de partid locali au știut bine lecția perfidă a procedeeilor prin care G.A.C. - ul să-și întindă tentaculele asupra terenurilor agricole ale felnăcanilor.

Pentru ca înființarea Gospodăriei Agricole Colective să nu fie un șoc în lumea satului, puterea bolșevică începe pregătirea țăranilor cu o etapă de acomodare, în fapt, apariția „întovărășirilor”. În aceste forme asociative de muncă a pământului sătenii își păstrau proprietatea asupra loturilor, animale de tracțiune și uneltele, dar terenurile agricole se lucrau în comun, urmând ca recolta să fie împărțită între membri. În concepția liderilor comuniști, întovărășirea trebuia să se

dezvolte continuu, astfel încât finalul să nu fie decât unul singur: trecerea la forma superioară de cooperatie care nu era altceva decât G.A.C.-ul.⁷⁴ În Felnac, prima întovărășire agricolă a luat ființă în 1951 și cuprindea 54 de familii⁷⁵. „Suprafața de teren limită cu care felnăcanii se puteau înscrie în tovărășie era de 8 ha, chiaburii fiind excluși chiar din start”⁷⁶. Pentru a-i constrânge pe săteni să adere la întovărășire, dacă un țăran avea pământ în zona asociației, i se lua și primea în schimb altă suprafață aflată la mare distanță de sat și de calitate mai slabă, deoarece se considera că întovărășirea nu trebuie să aibă terenurile agricole dispersate⁷⁷. Practic, obiectivul puterii locale era obișnuirea felnăcanilor cu munca în comun. „Oamenii au intrat din cauză că erau forțați de Sfatul Popular. Decât să primească pământ prin alte locuri și să n-aibă recoltă, mai bine intra omul în tovărășie că loturile și sculele îi rămâneau tot lui dacă ieșea afară”⁷⁸. Fiind susținuți de autorități, cei din tovărășie erau avantajați, deoarece dispuneau de pământul cel mai bun precum și de unelte agricole performante. Acomodarea cu tipul asociativ de muncă se face pentru scurt timp, deoarece la numai un an tovărășia își pierde importanța în localitate datorită apariției Gospodăriei Agricole Colective. Actul de constituire datează din 16 martie 1952, obiectivele declarate ale G.A.C. - ului fiind de „a lupta contra chiaburilor și a înlătura mizeria și înapoierea”⁷⁹.

Colectivul a fost fondat de 105 familii cu un total de 360 ha de teren arabil, iar în inventar avea 19 cai, 16 grape, 6 pluguri pentru arat, 5 pluguri de sapă, 15 trăsuri și alte unelte agricole⁸⁰. Primii colectivști au fost în general țărani săraci și mijlocași și majoritatea au aderat la G.A.C. din convingere și din dorința de a duce o viață mai bună. „Am intrat din prima pentru că nu aveam scule și plăteam lucrările. Dacă dădeam și cote, aș fi ținut pământul în pierdere. Nouă, la săracime, ne-a mers bine în colectiv. Mai ales la început primeam de toate: grâu, cucuruz, fasole, varză. Cel mai greu le-o fost la leneși și la ăia ce nu erau obișnuiți cu lucrul”⁸¹. Odată cu înființarea în 1952 a Stațiunii de Mașini și Tractoare din Felnac, pământul colhozului era lucrat eficient și rapid, recolta fiind în consecință mai mare.

Gomboș Istirca, pe atunci proprietar a unui hectar și paisprezece arii de pământ, susține la rândul ei ideea că, odată cu înscrierea în colectiv, modul de viață al săracimii s-a îmbunătățit considerabil. „Pentru nevoiași a fost un lucru bun, numai pentru cei bogați n-a fost. Ca să seamăn pământul meu trebuia să lucru trei zile la acela care îmi semăna, ca să transport recolta acasă mă costa alte zile de lucru și tot așa”⁸². Pe lângă presiunea cotelor, lipsa de utilaje agricole a reprezentat un motiv serios de a deveni colectivist. „Tata a primit, ca veteran de război, 4 ha de pământ de la Groza, dar n-a avut cu ce să-l lucreze așa că l-a băgat în G.A.C. Și-a fost mai bine pentru familia noastră, cu mult mai bine ca înainte”⁸³. În propaganda făcută colectivizării, puterea bolșevică din România a făcut mare caz de exploatarea țăranilor nevoiași de către chiaburi precum și de lupta de clasă permanentă dintre săraci și bogați. Chiaburul era declarat dușman al săracimii din lumea rurală. Fără să fie vorba de un conflict dintre clase sociale, în Felnac existau anumite resentimente în special din partea celor cu pământ puțin față de chiaburi. „Paurii (chiaburii) să țineau că cine sunt ei și dacă erau proști grămadă. Credeau că dacă au pământ sunt mai presus ca săracii”⁸⁴. Mentalitatea și legile nescrise specifice statului au fost motivul principal de tensiuni între felnăcani. Spre edificare, o regulă transmisă din generație în generație, prevedea ca atunci când avea oameni la lucru câmpului, proprietarul trebuia să mănânce la masă și din același bucate cu

„zuașii”. Pare hilar, dar cu toate că erau extrem de rare cazurile în care un chiabur nu respecta înțelegerea în privința plății, proprietarii de terenuri ce dădeau mâncare proastă „cu greu prindeau săraci care să-i vină la muncă”⁸⁵. „Erau și chiaburi ca lumea ce mâncau cu zuașii la masă, dar mai mulți își băteau joc. Noi primeam mâncare proastă și ei îmbucau mâncare bună la altă masă. Într-o zi de lucru fără hrană ca lumea, erai gata. Lumea-i blestema dar n-avea ce să le facă. De aceea zic că a fost bun colectivul, că ne-a dat pe cât am lucrat”⁸⁶. Practic, pe masa de țărani, nemulțumiți de statutul lor socio-economic, s-a bazat în procesul de colectivizare conducerea comunistă locală. Se cuvine precizarea că majoritatea sătenilor erau satisfăcuți de modul lor de viață, după propriile aproximări, această categorie constituind 85% din populația Felnacului.

Colectivizarea desparte lumea satului în două, intervenind ca o barieră nu atât între bogați și săraci, cât mai ales între susținătorii și opozanții G.A.C. - ului. În cazul celei mai mari părți a țăranilor și nu doar a chiaburilor, ideea de proprietate era adânc implementată în mentalul colectiv, neputând accepta în ciuda presiunilor înscrierea în colhoz și, implicit, renunțarea la pământ. „Am avut patru hectare și am fost mulțumită cum mă descurcam că lucram pământul meu, nu la chiaburi. Ne-au silit să intrăm în colectiv, că de bunăvoie nu intram nici moartă”⁸⁷. O serie de intervievați afirmă că printre primii colectiviști au fost cei care-au primit terenuri agricole la reforma agrară din 1945. „Aceia care au avut pământul de la Groza au înființat G.A.C. - ul. Nu le-a rămas ca mie, transmis din tată-n fiu și nu le-a părut rău după el. Dacă îl aveau de la străbunici nu-l dădeau așa ușor la colhoz”⁸⁸.

Teodor Serdan susține că tatăl său, născut într-o familie foarte săracă, prin muncă la chiaburi, a reușit să strângă o sumă de bani cu care și-a cumpărat teren arabil și unelte agricole. „A muncit pe brânci toată viața ca să aibă pământul lui. Țin minte că a luat teren chiar înainte de reforma lui Groza, așa că n-a mai avut dreptul să primească completare până la 4 ha, măcar că a luptat pe front. A ținut la pământul lui mai mult ca la viață, că l-a făcut cu sudoarea frunții, nu l-a primit gratis, ca alții”⁸⁹. Conștiente de atașamentul țăranilor față de pământ, autoritățile bolșevice din Felnac caută prin toate mijloacele să transforme proprietatea agricolă, atât în cazul sătenilor cu mai puțin de 10 ha, cât mai ales a chiaburilor, dintr-o sursă de existență, într-o povară financiară.

Alături de regimul inuman al cotelor, o metodă deosebit de eficientă de subminare economică a felnăcanilor reticenți la colectivizare a fost înlocuirea terenurilor productive cu altele de calitate mult mai slabă și situate la mare distanță față de sat, în unele situații chiar în județele limitrofe. La fel ca și în cazul întovărășirilor, autoritățile locale consideră că G.A.C. - ul nu poate avea pământul decât compact. „Și am avut teren aproape de Mureș și mi l-au luat. Am crezut că pică cerul pe mine, că acolo-i și acum cel mai bun pământ din Felnac. Mi-au dat la Mailat altul, dar nu era gunoit nici de o cioară. Așa a fost de slab că nu scoteam recoltă nici sămânța”⁹⁰. Mulți felnăcani au primit suprafețe arabile la o distanță considerabilă față de sat. „Colectivul a luat pământul din jurul Felnacului și-a dat la oameni până la Șag, Totina sau Sânaandrei, cum a fost și cazul meu. Pământul era galben, foarte slab și nici măcar nu era tot într-un sat. Trebuia să mergi în trei locuri diferite. Când plecam la Totina, mă trezeam la 2 noaptea să-nham caii ca să fiu acolo pe 9 dimineața”⁹¹.

Inevitabil, după câțiva ani de efort fizic și financiar aproape inuman, sătenii ajung să se

întrebe, dacă merită să lucreze pământul în pierdere sau este mai bine să adere la colectiv. Pentru o mai mare rapiditate de desfășurare a procesului de colectivizare, activiștii de partid au îmbinat de-a dreptul diabolic teroarea economică cu cea psihică. În ciuda atașamentului fanatic față de proprietate al majorității sătenilor, aceștia cedau atunci când presiunile erau îndreptate împotriva celorlalți membri ai familiei. Ținta predilectă a autorităților comuniste erau copiii de țărani necolectivizați ce doreau să-și facă un viitor prin școală. Practic țăranul era pus să aleagă în a persista în refuzul său sistematic de a adera la G.A.C. și riscul exmatriculării fiului sau fiicei din instituțiile de învățământ din România. Nichici Stela ne relatează: „Tata a fost foarte sărac, dar deștept și pe capul lui așa o lucrat că și-o făcut două tractoare, batoză, elevator, pluguri adică toate sculele necesare agriculturii. A primit trei hectare de pământ de la Groza, dar nu a vrut să intre în G.A.C. cu el nicicum. În 1954, eu am dat examen la Liceul Pedagogic și, deși am intrat cu brio, nu m-au primit la școală. Atâta am plâns și l-am rugat să renunțe la scule, că până la urmă a intrat în colectiv. Și culmea, pe mine tot nu m-au primit la Liceul Pedagogic, ci m-au detașat cu școala la Lipova”⁹².

Autoritățile erau deosebit de intransigente și ostile cu copiii de chiaburi, deoarece părinții lor erau considerați marele inamic al colectivizării. Pentru a-i face pe aceștia să cedeze terenurile statului până când deveneau țărani mijlocași (deoarece chiaburii nu erau primiți în colhozul din Felnac) odraslelor celor cu peste 10 ha de pământ nu le era permis să învețe în școlile patriei. Exmatriculați din școală pe motiv că sunt „fii de exploatatori” au fost printre alții Felnacichi Milivoi și Felnacichi Dobromir. Spre deosebire de primul interlocutor, care era elev la gimnaziu, cel de-al doilea studia la un liceu sârbo-român din Timișoara. „M-au dat afară pe motiv că tata-i chiabur. Nu am avut ce face și am venit acasă. Pentru mine a fost una dintre cele mai grele lovituri pe care le-am primit de la viață”⁹³. Această piedică pusă de comuniști fiilor de chiaburi, afecta grav atât încrederea acestora în forțele proprii cât și relația părinte-copil, de obicei tinerii găsind drept vinovați pentru distrugerea viitorului lor mai mult familia decât sistemul. În consecință, lumea satului a devenit mult mai vulnerabilă, iar aderarea la G.A.C. începea să se înfățișeze ca singurul scut de apărare în calea vitregiilor acelei perioade istorice.

4. Violența - un mijloc eficient de colectivizare a felnăcanilor

Între metodele de constrângere folosite de autoritățile din Felnac, împotriva sătenilor ce se împotriveau colectivizării, agresiunea fizică ocupa un loc aparte. Violența afecta proprietarii de terenuri agricole în primul rând ca ființe umane, umilințele îndurate fiind povestite de interlocutorii vizibil emoționați, cu încrâncenare. Arătam anterior că circa 15% dintre săteni erau nemulțumiți de statutul lor social. Dintre aceștia, țăranii cu pământ puțin, ușor de manipulat, au fost aleși și membrii locali ai partidului unic ce avea sarcina de a brutaliza așa-zișii dușmani de clasă. Complexele generate în timp de ierarhizarea după avere a sătenilor și eticheta de sărăntoc, au determinat acumularea de resentimente și ură din partea celor cu o situație economică precară. “Ăia care băteau chiaburii au fost ultimii oameni în sat până n-au venit comuniștii. Erau și săraci

și răi de lucru!”⁹⁴.

Terorizarea fizică a țăranilor începe din 1949, când le sunt impuse cotele de produse. Motivația era ușor de găsit în “refuzul” acestora de a plăti cotele, în realitate un lucru imposibil, deoarece rămânea la libera alegere a activiștilor bolșevici să stabilească valoarea impozitării. “După prima fază a strângerii cotelor, comuniștii de la Sfatul Popular hotărâau la cine se mergea după supracote. Apoi colectorul, însoțit de o gașcă care-l apăra în caz de nevoie, mergea din casă în casă și le lua tot ce găsea. Care se opunea era bătut rău”⁹⁵.

Abuzurile comuniștilor erau în acea perioadă la ordinea zilei. Mama lui Olteanu Nicolae, proprietară a 27 ha de pământ, a avut parte de un tratament deosebit de dur, cu toate că soțul murise în război, luptând pentru țară. “Au venit să ia din casă supracote și n-au găsit mare lucru. Colectorul era mort de beat și a început să dea în mama ca un animal. Pur și simplu a călcat-o în picioare. Așa bestial a bătut-o, c-a făcut săraca pe ea”⁹⁶. Teroarea răspândită de activiști era pentru mulți localnici de nesuportat. “Veneau ca haita de lupi după pradă, de nu mai știai unde să te ascunzi și ce să faci de frică. Intrau în casă și luau tot ce apucau. Dacă ziceai ceva, te băteau până picai lat”⁹⁷. Cerberii colectivului erau răsplătiți din plin de autoritățile locale pentru zelul depus în agresarea chiaburilor și confiscarea bunurilor acestora. Unul dintre participanți la acțiuni a făcut câteva dezvăluiri interesante: “Când ne-a chemat secretarul de partid la Sfat, deja știam că-i trebuie echipă. Făceam trupă, meream la chiaburi și luam ouă, pături, cârnaț, haine, bibelouri, găini, tot ce se putea lua. Erau chiaburi deștepți ce ne-așteptau cu mâncare și băutură. Aceia scăpau! Pe restul nu-i iertam. O dată ne-am dus vreo 15 inși la un chiabur ce avea pod fals și l-am spart cu târnăcopul. Acolo am găsit cea mai valoroasă captură. Toți din echipă primeau 30 de lei pe zi, o parte din mâncarea ce o luam de la chiaburi, plus seara de băut”⁹⁸.

Aceste adevărate violări de domiciliu nu reprezentau pentru activiști cadrul ideal în care să maltrateze fizic inamicii colhozului, mai ales că existau martori printre vecinii victimei. O modalitate mult mai simplă și discretă era chemarea chiaburilor la primărie, unde, feriți de ochii curioșilor, slugoii regimului se puteau desfășura în voie. “Cel somat să se prezinte la Sfat, noaptea, știa ce-l așteaptă. În fața primăriei era un bec tare și când intra omul de la lumină la întuneric nu mai vedea nimic. Ca să ajungă la secretarul de partid trebuia să treacă printr-un coridor unde stăteau vreo 7-8 inși, care-l luau la bătaie. Câteodată dădeau cu pari și boxuri”⁹⁹. Scopul final al violențelor era intimidarea chiaburilor, astfel încât în timp rezistența la colectivizare să devină nulă. În unele cazuri, brutalitatea slugoiului comunismului a avut ca rezultat consecințe grave. Astfel, lui Mitrici Ștefan, conform spuselor felnăcanilor, din cauza bătăii, i-a fost afectată vederea. Motivul agresiunii l-a reprezentat nerespectarea deciziilor Sfatului Popular privind lucrările agricole ale propriilor terenuri și neplata la timp a cotelor. “L-au bătut în amiaza mare până i-au spart ochiul. Când a scăpat, a fugit peste grădini săracul și plângea că nu mai vede. I-a știut pe toți agresorii, dar n-a avut ce să le facă, pentru că erau cu comuniștii”¹⁰⁰.

Felnacichi Milivoi afirmă că tatălui său, reprezentanții locali ai puterii i-au strâns mâinile la ușă. “Îl chema la primărie să-i spună ce să semene și să se târguiască la cote. Era lovit așa rău că abia mai putea să vină acasă. Și l-au chemat la Sfat luni și ani la rând”¹⁰¹. Totuși, nu toți

opozanții regimului au fost tratați cu aceeași monedă de către bătași, mai ales că între localnici exista o ierarhie bine stabilită a forței fizice. “În mine n-a dat nici unul pentru că știau că sunt hotărât și nu scapă. Când intram pe coridorul întunecos îi simțeam că sunt acolo, măcar că nu vedeam nimic, dar nu-mi aveau treaba. Eu am luptat pe front în linia întâi și acolo am pierdut frica. Dacă m-ar fi bătut, aș fi fost în stare să fac moarte de om”¹⁰². De asemenea, de un tratament mai blând au beneficiat țărani mijlocași. “Pe tata l-au chemat la Sfat ca să-l convingă să intre în G.A.C. Când a auzit, s-a speriat și a luat un cuțit la el. Era decis să dea dacă îl atacau, dar n-a avut probleme. Au știut că și-a făcut avere pe capul lui și, oricum, ei băteau numai pe cei care le spunea secretarul de partid”¹⁰³.

Agresiunile cele mai brutale și mai numeroase s-au produs în perioada 1951-1953 când, secretar de partid a fost Râgoe Nicolae, după descrierile felnăcanilor prototipul de slujbaș al regimului, fără scrupule, agresiv și ușor de îndoctrinat datorită intelectului redus și complexelor generate de sărăcie. Fost porcar cu șapte clase, marginalizat de săteni, P.C.R. (P.M.R.) a reprezentat pentru Râgoe marea și, poate, unica șansă de a ajunge cineva în localitate. Uns de puterea bolșevică, cel mai influent individ din Felnac, “paznicul de porci și-o făcut dă cap”¹⁰⁴. Gustul puterii îl transformă într-un tiran, marea lui pasiune fiind terorizarea proprietarilor de pământ la domiciliu. Un apropiat al lui Râgoe, Milan Comloșan, susține că acestuia nu-i plăcea să umble prin sat decât însoțit. “Echipa era peste tot cu el ca să-l apere. Știa care chiaburi mai au grâu sau cucuruz ascuns, c-avea informatorii lui și mergea la sigur. Tot timpul la ședințe, spunea că trebuie să-i facem pe chiaburi, să moară de foame. Când ne dădea ordin să aducem pe cineva la primărie, îl luam pe sus că altfel era rău de noi”¹⁰⁵.

Numeroasele abuzuri în funcție ale zelosului secretar de partid au determinat mazilirea sa în 1953, fiind înlocuit în urma repetatelor reclamații ale felnăcanilor¹⁰⁶. Odată cu pierderea puterii, pentru Râgoe Nicolae lucrurile iau o turnură periculoasă, iar visul se transformă într-un veritabil coșmar. Lumea satului, intransigentă și neiertătoare, nu-i mai tolera nici măcar simpla prezență în localitate. “După ce l-au schimbat nu mai venea la cârciumă și nici nu mai ieșea în sat. Știa că oamenii vor să se răzbune. A încercat să lucreze la colectiv, dar în câmp l-au bătut rău și dacă nu fugea, oamenii băgau furca în el”¹⁰⁷. Ostilitatea sătenilor îl determină să plece în scurt timp din Felnac. “S-a mutat de frică după vreo două luni la Timișoara, astfel nu se știe ce s-ar fi întâmplat cu el”¹⁰⁸.

Fără să aibă totuși aceeași intensitate, violențele au continuat și după înlocuirea fostului porcar, iar corecții fizice deosebite de dure se aplicau celor ce îndrăzneau să critice autoritățile. Astfel, în 1954, Serdan Ștefan a fost închis și bătut zilnic timp de o săptămână în urma unei banale dispute verbale cu cei de la Sfatul Popular¹⁰⁹. Datorită demonstrațiilor de forță, teama țaranului față de sistem crește și, drept consecință, în localitate se simplifică procesul de transformare socialistă a agriculturii. O metodă represivă, oarecum neobișnuită, dar eficace, a fost instigarea de către comuniști a tinerilor săraci împotriva fiilor de chiaburi, astfel încât ultimii să fie efectiv terorizați¹¹⁰. După modelul părinților, junii proveniți din familii fără pământ se înscriu în partidul unic, formând în Felnac un nucleu destul de consistent numeric de membri ai Uniunii Tineretului Muncitoresc. Asmuțiți sistematic de mentorii lor spirituali, încep să

brutalizeze cu orice ocazie odraslele proprietarilor independenți de terenuri agricole. “Tinerii erau împărțiți în două tabere: una de comuniști și alta de chiaburi. Nu s-au înțeles nicidecum și erau scandaluri dese între ei”¹¹¹. Conflictele izbucneau de obicei la Căminul Cultural din localitate. “La sfârșit de săptămână, colectivul făcea ziua joc și seara bal. Aceia care organizau erau utemiști și nu lăsau înăuntru pe chiaburi, și dacă aveau drăguță săracă”¹¹². Când era petrecere, la început te lăsa înăuntru ca să-i prinzi gustul și să comentezi când îți spuneau să ieși afară. Că atâta așteptau, să zici ceva”¹¹³. Fiind susținuți de Sfatul Popular, cei ce provocau erau, desigur, tinerii bolșevici, denumiți oficial echipa *Fulgerul*. “În 1956, au făcut mare banchet ca să sărbătorească realizările comuniste din Felnac. Acolo, activiștii bătrâni i-au asmuțit pe cei tineri contra noastră, a acelora cu pământ și au venit beți de la banchet direct la bal. Șeful lor a venit la mine și m-a scos afară, unde au mai fost vreo 10 inși. Au zis numai să plec de la bal că toți chiaburii au fugit pe geamuri când i-au văzut pe ei. Eu nici măcar n-am fost chiabur, ci țaran mijlocaș”¹¹⁴. Agresivitatea echipei *Fulgerul* determină victimele să devină extrem de solidare și să răspundă forței cu forța. “Când ne atacau utemiștii săreau toți măcar că știam că numai noi vom fi trași la răspundere. Nu erau mai tari, dar când ne chemau la sfat ei ziceau salut, noi bună ziua”¹¹⁵.

Apogeul acestor confruntări s-a derulat la sfârșitul lui 1956 și începutul lui 1957 după ce, într-o seară, Gheorghe Serdineanț este așteptat la colț de stradă, bătut bestial de către câțiva membri ai U.T.M. și lăsat într-o baltă de sânge în stare de semiconștiență. “M-au lovit prima dată cu sticla în cap și după aceea au dat cu parii până n-am mai știut de mine”¹¹⁶. Spitalizat 18 zile, victima încearcă să-și facă dreptate pe cale legală, fără a avea sorți de izbândă, autoritățile fiind de partea junilor bolșevici. Maltratarea lui G. Serdineanț și nepedepsirea vinovaților îi face pe tinerii proprietari de pământ să se simtă fiecare direct amenințat, mai ales că nu era vorba de o încăierare ce avea ca rezultat o amendă și muștrare la Sfatul Popular. “Ne-am zis: *ieri ne-au bătut, azi ne dă în cap, mâine or să ne omoare și ei nu pățesc nimic. Ba poate îi felicită la Sfat*”¹¹⁷. Hotărâți să răspundă violenței prin violență și convinși că numai prin forță vor stopa definitiv agresiunile și umilințele la care au fost supuși, necolectiviștii au încercat să organizeze, cu meticulozitate, o acțiune de pedepsire a reprezentanților UTM în zonă. În ciuda măsurilor de precauție luate, “comuniștii au aflat de la informatorii lor că li se pregătește o răsplată pentru toate câte au făcut”¹¹⁸. Posibil speriați sau efectiv pentru a demonstra că sunt stăpâni pe situație, comuniștii felnăcani incendiază într-o noapte grajdurile aceluiași Serdineanț Gheorghe. “Am avut pagube și era să-mi ardă toată casa, să rămân pe drumuri. De frică, au vrut să ne facă să ne fie și nouă frică. Și-au reușit, că și eu și prietenii mei am bătut în retragere. Fiecare s-a gândit că într-o noapte poate să-i ardă casa cu el înăuntru”¹¹⁹.

Brutalitățile comuniste, în general, au avut ca efect intimidarea felnăcanilor. Vechea mentalitate a țaranului că “este mai bine să te supui legilor”¹²⁰, îi face să fie mult mai maleabili la insistențele autorităților de a adera la G.A.C. În fața atâtor suferințe fizice și psihice, se naște aproape firesc întrebarea: *ce i-a determinat pe localnici să îndure asemenea greutăți inumane?* Din răspunsurile celor intervievați rezultă că, principalul suport moral a fost speranța și credința că în România, comunismul nu va dăinui mult timp. “Toți din sat credeam că vin americanii.

Ascultam aproape zi de zi la un prieten radio “Europa Liberă” și ăia tot ziceau că pică bolșevicii. O perioadă am fost convins că mult nu durează și scăpăm de colectiv. Dar după ani, dacă am văzut că nu mai vin americanii, am băgat pământul în G.A.C. Ce era să fac?”¹²¹. “Eu m-am gândit că se schimbă sistemul. Și socoteam că merită să sufăr oricât, că mâine - poimâine ne trezim cu americanii în România. Speranța asta m-a făcut să amân de la un an la altul să intru în colectiv. Zvonul acesta l-a speriat pe un fost președinte de colhoz ce era vecin cu mine. Țin minte că a zis *ce fac eu dacă vin americanii, că mă omoară lumea. Mai bine mă arunc în Mureș. Era tare speriat și abătut*”¹²².

Credința reînțarcerii la democrație se erodează în timp, lipsurile economice, umilințele și agresiunile punându-și decisiv amprenta asupra moralului felnăcanilor. Cu toate că, la nivel național, perioada cea mai dificilă pentru țărani a fost după 1957, când Gheorghe Gheorghiu-Dej decretează colectivizarea compactă¹²³, în Felnac rezistența a fost minimă. Explicația trebuie căutată în zelul cu care bolșevicii felnăcani au dus “munca de lămurire” precum și în metodele de convingere folosite. Totuși, trebuie menționat că autoritățile locale, bune cunoscătoare a psihologiei sătenilor, nu au forțat nota, accelerând procesul de colectivizare compactă abia la sfârșitul lui 1958. „În 1957-1958 lumea a fost lăsată în pace. N-au fost nici atâtea bătăi, nici chiar prea multă propagandă. Politica Sfatului a fost să-i bage în colhoz pe toți odată”¹²⁴.

Momentul pregător se pare că a dat roade, deoarece în 1959 intră în G.A.C. 403 familii fără să opună cea mai mică rezistență. „M-au chemat la primărie într-o sâmbătă și mi-au zis că nu plec până nu semnez că intru în colectiv. Am semnat și gata”¹²⁵. În 1961 au mai existat încă trei familii de „încăpățânați” ce n-au vrut nicicum să adere la colhoz. Fără a mai folosi violența, un semn de maturitate politică a autorităților, acestea le confiscă pur și simplu terenurile. „Tata nu intra în colhoz nici dacă-l omorau. Eu am băgat în colectiv pământul primit de la el și atunci comuniștii care-l știau cât îi de încăpățânat, i-au luat terenurile pe motiv că un colectivist, adică eu, l-a ajutat la lucrul câmpului. Dar tata până a murit n-a lucrat o zi la colectiv”¹²⁶. Când, în 1962, Gheorghe Gheorghiu Dej anunța oficial finalizarea la nivel național a transformării socialiste a agriculturii, colectivizarea este declarată ca fiind încheiată și în Felnac. Pentru a sărbători cum se cuvine asasinarea proprietății private asupra pământului, puterea locală a organizat o petrecere la care au fost invitați toți membrii colhozului din sat¹²⁷. Beția colectivă ce a urmat, putem spune însă că a durat mult timp, adică nu mai puțin de 27 de ani.

5. Consecințele colectivizării. Concluzii

Așadar, folosind diverse metode, una mai antisocială ca alta, îmbinând pervers lipsa de scrupule cu ipocrizia și minciuna, comuniștii locali reușesc în cele din urmă finalizarea obiectivului propus, respectiv determinarea aderării la structurile colectiviste a tuturor sătenilor din Felnac. În G.A.C. țărani vor fi rapid integrați sistemului socialist de muncă agricolă, în paralel autoritățile încercând să implementeze în lumea satului un sistem propriu de valori de inspirație stalinistă. Impactul cu noile norme, total diferite de cele transmise din generație în

generație, va zdruncina restrânsa comunitate rurală, iar universul caracteristic țăranilor felnăcani va începe un profund proces de dezintegrare, cu consecințe de durată. Odată cu dispariția bazelor tradiționale ale relațiilor dintre localnici, se modifică radical și modul de manifestare a solidarității acestora. Astfel, legăturile din cadrul comunității altădată profunde, treptat, se deteriorează. Apar neînțelegeri, invidie și chiar ură. “Lumea n-a mai fost nici pe sfert așa unită ca înainte. S-a făcut mai rea; că fiecare își face treaba lui și se ferea de vecini sau prieteni. Mai repede își băgau bețe-n roate unul la altul decât să se ajute. Comuniștii i-a făcut așa cu învățăturile lor”¹²⁸.

De asemenea, ierarhizarea sătenilor, ancorată în tradiție și întemeiată nu atât pe mărimea proprietății cât mai ales pe hărnicia, valoarea individului și strictețea cu care acesta respecta regulile nescrise ale satului, dispare. Noua ierarhie impusă de autorități, în totală contradicție cu valorile specifice, îi face să devină mult mai insensibili la problemele locale. “Nu mai se știa care merită să fie primul în Felnac și care ultimul, că aceia care înainte erau codași conduceau pe foștii fruntași. Asta nu era drept și atunci mai bine îți vedeai de ale tale că altfel te lua scârba. Nu mai era satul nostru, era al activiștilor”¹²⁹. Un element cu caracter decisiv în procesul dezrădăcinării țăranilor din lumea construită cu atâta migală de precursorii lor, a fost anularea sentimentului proprietății. Fără posesia asupra pământului și a altor bunuri colectivizate era imposibil ca viața micii comunități sătești să-și păstreze neschimbat cursul.

Pentru că G.A.C. - ul era proprietatea socialistă a tuturor, nimeni nu se simțea proprietar în adevăratul sens al cuvântului. Ca urmare, terenurile agricole sunt lucrate cu dezinteres, indiferența țăranilor influențând negativ producția agricolă¹³⁰. “Nu puteam să muncesc în colectiv ca pentru mine, că nu era al meu. Aram și săpam numai ca să fie arat și săpat, adică lucram de mântuială”¹³¹. Anularea sentimentului proprietății prin colectivizare determină apariția unui fenomen altădată aproape inexistent în Felnac și anume furturile de produse. “Oamenii furau, că nu păgubeau pe cei din sat, ci pe stat. Fiecare lua cât putea de mult, unii și jumătate din recoltă, iar restul îl dădeau la stat. Oricum statul a furat pământul nostru așa că nu era păcat să furăm de la el”¹³². “Înainte de colectiv, eu n-am auzit vreodată să-i dispară cuiva recolta din holdă. Acolo putea să-ți putrezească porumbul că nu-l lua nimeni”¹³³.

Practic, în urma colectivizării pe plan local, apare o nouă generație de țărani, *proletari*, fără un cult al muncii, fără valorile ce-i defineau și le confereau unicitate. Noile valori impuse de autorități au drept rezultat o degradare sistematică a lumii satului din toate punctele de vedere, precum și îngroparea unor mentalități și norme morale ce au stat la baza bunului mers al vieții comunității rurale din localitatea studiată. Rezultatul final al procesului de colectivizare din Felnac a fost exodul populației, îndeosebi tinere, înspre fabricile din Arad. “Copiii mei au plecat la oraș ca să nu fie ca noi, robi la colectiv”¹³⁴. Odată cu politica partidului unic de industrializare a României, expulzarea țăranilor devine un fenomen motivat prin care se eliberează forța de muncă necesară în marile întreprinderi ale statului. Fost președinte al colectivului din Felnac, Ugleșici Dușan susține că autoritățile au silit conducerea G.A.C. - ului să reducă considerabil plata în bani și produse către țărani. “La început, felnăcanii n-au avut voie să plece din colectiv și fabricile să-i primească, dar mai târziu situația s-a inversat. Statul avea nevoie de muncitori.

Colectivul a fost obligat să plătească prost, ca lumea să plece”¹³⁵.

Datorită plecării la oraș a numeroși felnăcani, lumea satului a fost bulversată, producându-se transformări cu consecințe de durată asupra modului de viață al țăranilor. Confiscarea terenurilor agricole, anularea propriului sistem de valori și contactul cu orașul îi face pe săteni să-și piardă identitatea născută în cadrul propriilor gospodării. Înstrăinarea față de sat are drept urmare apariția “omului nou” ce se simțea și era la fel de îndepărtat de sat ca și de oraș. Format de sistem cu o viziune aparte asupra vieții, țăranul creat de comuniști tânjea, însă conștient sau inconștient, după propriul pământ și vechile norme nescrise ale locului, dezrădăcinarea lui nefiind benefică nici pentru el ca individ, și nici măcar pentru statul bolșevic. Iar consecințele se resimt chiar și astăzi...

Note:

1. „Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român” ed. Politică, București, 1965, p. 5.
2. Stelian Tănase, „Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu Dej 1948-1965”, ed. Humanitas, București 1988, p. 75-76.
3. Ibidem, p 77.
4. Ibidem, p. 79
5. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar nr.1/1950, p. 30
6. Ibidem
7. Interviu cu Popovici Sava.
8. Interviu cu Drănici Gheorghe.
9. Informație primită de la Nichici Vasa
10. Interviu cu Boată Nicolae
11. Interviu cu Popovici Rada
12. Interviu cu Jura Velinca
13. Interviu cu Gomboș Istirca
14. Victor Frunză, „Istoria Stalinismului în România”, ed. Humanitas, București, 1998, p. 419
15. Interviu cu Popovici Rada
16. Petre Soran, „Colectivizarea între mit și realitate” în „Miturile comunismului românesc”, ed. Universității București, 1995, p. 122
17. D. Gusti, „Comunism. Socialism. Arhaism. Sindicalism. Bolșevism”.
18. Neagu Djuvara, „ O istorie a românilor”, ed. Humanitas, București, 1999, p. 221
19. Jean Francois Soulet, „Istoria comparativă a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre”, ed. Polirom, 1998, p. 120
20. Informație primită de la Rada Marcu
21. Ibidem

22. Interviu cu Felnacichi Dobromir
23. Interviu cu Ugleșici Dușan
24. Interviu cu Oprean Mircea
25. Interviu cu Popovici Sava
26. Interviu cu Felnacichi Dobromir
27. Interviu cu Oprean Mircea
28. Costin Scorpan, „Istoria României. Enciclopedie”, ed. Nemira, București, 1997, p. 281
29. Interviu cu Nichici Vasa
30. Interviu cu Rada Marcu
31. Ghiță Ionescu, „Comunismul în România”, ed. Litera, București, 1994, p. 219.
32. Ibidem, p. 220.
33. Costin Murgescu, „Reforma agrară din 1945”, ed. Academiei R.P.R., 1956, p. 158
34. Ghiță Ionescu, op. Cit., p. 220
35. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr. 3/1950, p. 26
36. Interviu cu Felnacichi Milivoi
37. Interviu cu Savulov Momir
38. Buletin oficial al R.P.R., nr.7/13 ian, 1951, p. 107-108
39. Interviu cu Olteanu Nicolae
40. Interviu cu Felnacichi Dobromir
41. Interviu cu Felnacichi Milivoi
42. Interviu cu Nichici Vasa
43. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr. 5/1950, p. 42
44. Ibidem p.47
45. Ibidem p.47
46. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
47. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr. 1/1951, p. 10
48. Interviu cu Rada Marcu
49. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr. 2/1952, p. 65
50. Informație primită de la Mitrici Mișa
51. Interviu cu Felnacichi Milivoi
52. Interviu cu Rada Marcu
53. Interviu cu Felnacichi Dobromir
54. Interviu cu Savulov Momir
55. M.Bărbulescu și colaboratorii, „Istoria României”, ed. Enciclopedică, București, 1998, p. 97
56. Interviu cu Ugleșici Dușan
57. Ibidem
58. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr.4/1954, p. 3
59. Interviu cu Adrian Miculescu
60. Interviu cu Popovici Rada
61. Interviu cu Nichici Vasa

62. Informație primită de la Hodoșan Rodica
63. Interviu cu Ugleșici Dușan
64. Interviu cu Rada Marcu
65. Interviu cu Boată Nicolae
66. Interviu cu Drănici Gheorghe
67. M. Bărbulescu și colab. op. cit., p. 97-98.
68. Arhiva „Sfatului Popular al comunei Felnac”, dosar nr.2/1956, p. 19
69. Interviu cu Felnacichi Dobromir
70. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar 3/1952-1953, p.3-38
71. Interviu cu Adrian Miculescu
72. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar 3/1954-1959, p.40-96
73. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar 18/1960-1962, p.8-42
74. „Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român”, ed. Politică, București, 1965, p.199
75. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar 4/1957, p.108
76. Interviu cu Mitrici Mișă
77. Informație primită de la Nichici Vasa
78. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
79. Arhiva C.A.P. „Tractorul” Felnac, dosar 1/1959, p.6
80. Ibidem
81. Interviu cu Miloș Floare
82. Interviu cu Gomboș Istirca
83. Interviu cu Comloșan Milan
84. Interviu cu Gomboș Istirca
85. Interviu cu Oprean Mircea
86. Interviu cu Gomboș Istirca
87. Interviu cu Jura Velinca
88. Interviu cu Nichici Vasa
89. Interviu cu Nichici Stela
90. Interviu cu Miculescu Adrian
91. Interviu cu Nichici Vasa
92. Interviu cu Nichici Stela
93. Interviu cu Felnacichi Dobromir
94. Interviu cu Savulov Olga
95. Interviu cu Hodoșan Rodica
96. Interviu cu Oltean Nicolae
97. Interviu cu Boată Mihai
98. Interviu cu Comloșan Milan
99. Interviu cu Goicovici Sava
100. Interviu cu Nichici Vasa

101. Interviu cu Felnacichi Milivoi
102. Interviu cu Rada Marcu
103. Interviu cu Nichici Stela
104. Interviu cu Felnacichi Dobromir
105. Interviu cu Comloșan Milan
106. Informație primită de la Mitrici Mișa
107. Interviu cu Marcu Sofia
108. Interviu cu Boată Nicolae
109. Informație primită de la Serdan Teodor
110. Informație primită de la Nichici Vasa
111. Interviu cu Hodoșan Rodica
112. Interviu cu Felnacichi Dragomir
113. Interviu cu Nichici Vasa
114. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
115. Interviu cu Nichici Vasa
116. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
117. Interviu cu Mitrici Mișa
118. Interviu cu Goicovici Sava
119. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
120. Interviu cu Popovici Rada
121. Interviu cu Miculescu Adrian
122. Interviu cu Marcu Rada
123. Denis Deletant, „România sub regimul comunist”, Fundația Academia Civică București, 1997, p.99
124. Interviu cu Ugleșici Dușan
125. Interviu cu Serdineanț Gheorghe
126. Interviu cu Serdan Teodor
127. Informație primită de la Miloș Florica
128. Interviu cu Boată Nicolae
129. Interviu cu Rada Marcu
130. Informație primită de la Ugleșici Dușan
131. Interviu cu Popovici Sava
132. Interviu cu Rada Marcu
133. Interviu cu Popovici Rada
134. Interviu cu Marcu Sofia
135. Interviu cu Ugleșici Dușan

Toate persoanele intervievate au fost localnici!